

ДЕМОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Шуваєва Є.О.,
аспірантка Навчально-наукового
інституту права
Сумського державного університету
ORCID: 0009-0001-3571-1684

Шуваєва Є.О. Демографічні чинники нелегальної міграції: адміністративно-правовий вимір.

Стаття присвячена комплексному аналізу демографічних чинників, що зумовлюють нелегальну міграцію у сучасних умовах глобальних економічних диспропорцій, з акцентом на адміністративно-правові аспекти регулювання міграційних процесів. Досліджено взаємозв'язок між демографічними диспропорціями різних регіонів світу та формуванням міграційних потоків через нелегальні канали, що створює серйозні виклики для національних систем адміністративно-правового регулювання міграції. Особливу увагу приділено аналізу ситуації у країнах Африки на південь від Сахари, де молоде та швидко зростаюче населення стикається з обмеженими можливостями працевлаштування, що контрастує з демографічним старінням та дефіцитом трудових ресурсів у розвинених країнах Європейського Союзу. Розглянуто механізм «відштовхування-притягнення», що формується внаслідок відмінностей у темпах приросту населення, віковій структурі та економічних ресурсах між регіонами, спонукаючи мешканців економічно слабших територій до переміщення в пошуках кращих життєвих перспектив. Проаналізовано вплив кліматичних змін та екологічних проблем на посилення демографічного тиску в густонаселених аграрних регіонах, зокрема у Південній Азії, де нестача води та занепад сільського господарства виступають додатковими рушіями нелегального переміщення населення. Особливу увагу приділено дослідженню адміністративно-правових викликів, що виникають внаслідок масових міграційних потоків, та необхідності трансформації традиційних контрольних-репресивних підходів у напрямку створення гнучких, адаптивних механізмів управління міграцією. Обґрунтовано необхідність інтеграції демографічних прогнозів та екологічних ризиків у систему адміністративно-правового планування міграційної політики, розширення легальних каналів міграції через удосконалення адміністративних процедур та посилення міжнародного адміністративного співробітництва. Визначено перспективні напрямки розвитку адміністративно-правового регулювання міграційних процесів.

Ключові слова: нелегальна міграція, демографічні чинники, адміністративно-правове регулювання, міграційна політика, адміністративний контроль, міграційні потоки.

Shuvaieva Ye.O. Demographic factors of illegal migration: administrative and legal dimension.

The article presents a comprehensive analysis of the demographic factors driving irregular migration under current conditions of global economic imbalance, with a particular focus on the administrative and legal aspects of migration governance. It explores the relationship between demographic disparities across world regions, and the emergence of migration flows through irregular channels, which pose serious challenges to national administrative and legal migration management systems. Special attention is given to the situation in Sub-Saharan Africa, where a young and rapidly growing population faces limited employment opportunities, in stark contrast to the ageing populations and labour shortages in developed countries of the European Union. The article examines the «push-pull» mechanism formed by differences in population growth rates, age structures, and economic resources, which encourages residents of economically disadvantaged regions to migrate in search of better life prospects.

The impact of climate change and environmental degradation on increasing demographic pressure in densely populated agrarian areas is also analysed, particularly in South Asia, where water scarcity and agricultural decline act as additional drivers of irregular migration. The study pays particular attention to the administrative and legal challenges arising from large-scale migration flows and highlights the need to move beyond traditional control-based approaches towards the development of flexible, adaptive migration management mechanisms. The article substantiates the importance of integrating demographic forecasts and environmental risks into the system of administrative and legal migration policy planning, expanding legal migration pathways by improving administrative procedures, and

strengthening international administrative cooperation. It outlines the key directions for enhancing administrative and legal regulation of migration processes.

Key words: irregular migration, demographic factors, administrative and legal regulation, migration policy, administrative control, migration flows.

Постановка проблеми. Сучасні глобальні міграційні процеси характеризуються значним зростанням нелегальних переміщень населення, що становить серйозний виклик для адміністративно-правового регулювання міграційних відносин та забезпечення національної безпеки держав. Демографічні диспропорції між регіонами світу, зокрема відмінності в темпах приросту населення, віковій структурі та економічному розвитку, виступають ключовими детермінантами формування міграційних потоків, що потребують ефективного адміністративно-правового врегулювання. У контексті глобалізації та кліматичних змін ці диспропорції набувають особливої актуальності для формування державної міграційної політики, оскільки створюють структурні передумови для масових переміщень населення, часто через нелегальні канали. Розуміння демографічних чинників нелегальної міграції є критично важливим для розробки ефективних адміністративно-правових механізмів міграційного управління та забезпечення регіональної стабільності.

Стан опрацювання. Дослідження взаємозв'язку між демографічними процесами та міграційними потоками у контексті адміністративно-правового регулювання знайшли відображення у працях провідних зарубіжних науковців. Зокрема, Я. Ковальчук досліджує проблематику нелегальної міграції у США та перспективи її вирішення, аналізуючи адміністративно-правові механізми протидії цьому явищу [4]. А. Бхаттачар'я та М. Верц у своїх дослідженнях розглядають взаємозв'язок між кліматичними змінами, міграцією та конфліктами у Південній Азії, акцентуючи увагу на політичних та правових аспектах регулювання міграційних процесів [5]. Міжнародні організації, зокрема ОЕСР та ООН, систематично досліджують міграційну динаміку в африканському регіоні та її вплив на формування глобальних міграційних потоків [1, 2]. Європейські дослідження, представлені у виданнях El Pais, акцентують увагу на демографічних викликах ЄС та необхідності реформування міграційної політики [3]. Однак комплексний аналіз демографічних чинників саме нелегальної міграції в контексті адміністративно-правового регулювання в умовах сучасних глобальних викликів залишається недостатньо розробленим, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою даної статті є аналіз демографічних чинників, що зумовлюють нелегальну міграцію в сучасних умовах, та визначення їх впливу на формування адміністративно-правових механізмів регулювання глобальних міграційних потоків.

Виклад основного матеріалу. Значні демографічні розбіжності, зокрема відмінності в темпах приросту населення, віковому складі та економічних ресурсах між різними регіонами чи державами, виступають ключовими рушійними силами нелегальної міграції. Такі нерівності формують механізм «відштовхування та притягнення», спонукаючи мешканців зон із високою народжуваністю та дефіцитом ресурсів перебиратися до територій із економічно привабливими умовами та старіючим населенням.

У районах із стрімким демографічним зростанням, особливо в країнах, що розвиваються, інфраструктура робочих місць, доступ до освіти та медичних послуг часто не відповідає темпам приросту, що штовхає, зокрема молодь, шукати кращі життєві перспективи за межами рідних територій. Зокрема, країни Африки на південь від Сахари, відзначаючись одними з найвищих показників народжуваності у світі, стають джерелом значних міграційних потоків до Європи, де доступніші можливості для працевлаштування [1].

Незважаючи на фрагментарність, мінливість і часткову ненадійність міграційних даних, аналітики оцінюють, що африканські мігранти зосереджені переважно в восьми субрегіональних економічних об'єднаннях Африки, де їхня присутність варіюється: 80% проживають на заході, 65% на півдні, 50% у центральній частині та 47% на сході континенту. Виняток становить Північна Африка, де приблизно 90% її емігрантів обирають переселення за межі Африки до інших регіонів. Африканське населення вирізняється молодим віком, адже 20% осіб віком від 15 до 24 років складають 54% робочої сили, а до 2050 року кожен четвертий працездатний житель планети, ймовірно, буде африканцем.

Однак стрімке збільшення робочої сили в поєднанні з повільними темпами створення робочих місць посилює мотивацію молоді, як кваліфікованої, так і менш підготовленої, до міграції. Хоча за останні десятиліття континент потребував понад 100 мільйонів нових робочих місць для молодих людей, що вступили на ринок праці, Африка змогла забезпечити оплачувану зайнятість лише для 37 мільйонів, а недостатній рівень освіти та обмежений набір професійних навичок суттєво ускладнюють працевлаштування молодого покоління [2].

Окрім того, значна розбіжність між наявними навичками та попитом на робочу силу виникає через тривале ігнорування технічної та професійної освіти й підготовки. Наразі рівень безробіття серед молоді в окремих країнах сягає критичних 50%, а переважна частина африканської робочої сили залучена до сільського господарства – найменш ефективного сектору економіки. Унаслідок цього бідність, неефективне управління, періодичні внутрішні кризи, слабе економічне регулювання та конфлікти сприяли появі так званих економічних мігрантів і біженців, суттєво загальмувавши розвиток останніх років. Хоч Африка за останнє десятиліття демонструвала вражаюче економічне зростання, воно не призвело до значного підвищення зайнятості. Зростання безробіття змушує дедалі більше африканців вдаватися до ризикованих і нелегальних шляхів міграції до економічно розвинених країн, що супроводжується серйозними негативними наслідками. Насправді, забезпечення доступу до оплачуваної роботи залишається однією з ключових перешкод для розвитку африканських урядів і суспільств у сучасних умовах [2].

У розвинених країнах із поступовим старінням населення, зокрема в багатьох державах Європейського Союзу, виникає значний дефіцит трудових ресурсів у різних галузях. Такий попит на молодшу робочу силу опосередковано сприяє нелегальній міграції, адже мігранти займають позиції, які місцевий контингент або не спроможний, або не бажає обіймати. За даними Міжнародної організації з міграції, демографічні розбіжності між регіонами посилюють міграційні потоки, зокрема нелегальні, через обмежений доступ до легальних каналів переселення. Високопосадовці Європейського Союзу, зокрема комісар із внутрішніх справ, акцентують на серйозних політичних труднощах, зумовлених старінням континенту, зазначаючи, що щорічне скорочення працездатного населення на 1 мільйон осіб вимагає збільшення легальної міграції на той же обсяг, що становить значний виклик як у соціальному, так і в політичному вимірах [3].

Європейська Комісія активно займається реформуванням міграційної політики Союзу, нещодавно досягнувши попередніх домовленостей щодо оновлених норм. За прогнозами Евростату, частка осіб старше 65 років у складі населення ЄС зростає з 21,1% у 2022 році до 31,3% до кінця століття, що підкреслює нагальну потребу в нових стратегіях подолання міграційних проблем, пов'язаних із демографічним старінням. Представники Єврокомісії наголошують, що для громадян Союзу пріоритетом є не стільки обсяги міграції, скільки впорядкованість і контроль цих процесів, водночас висловлюючи занепокоєння щодо того, як нелегальна міграція може посилювати ксенофобію та расистські настрої [3].

Як зауважує Я. Ковальчук економічні диспропорції між державами з високим і низьким рівнем доходів суттєво посилюють демографічний тиск, формуючи значний стимул для міграційних рухів. За даними Світового банку, значні відмінності в доходах між регіонами діють як потужний магніт, спонукаючи переселення з економічно слабших територій, навіть попри небезпеки нелегальних шляхів. Зокрема, показник ВВП на душу населення в країнах Центральної Америки значно поступається американським стандартам, що призводить до високого безробіття серед працездатного населення в регіоні, тоді як у Сполучених Штатах відчувається нестача трудових ресурсів. Відтак, інтенсивність міграційних потоків тісно пов'язана з економічною кон'юнктурою в США: за наявності вакансій на ринку праці спостерігається зростання міграції, тоді як економічні кризи, як-от та, що розпочалася 2007 року, спричиняють її тимчасове скорочення, хоча повного припинення не настає [4, с. 165].

Вирішення демографічних диспропорцій вимагає скоординованих міжнародних дій, зокрема залучення інвестицій у економічний прогрес країн відправлення, розробку стратегій для регулювання демографічних зрушень у країнах прийому та розширення законних маршрутів переселення, що допоможе знизити небезпеки, пов'язані з нелегальною міграцією.

Демографічний тиск ускладнюється екологічними проблемами, особливо в густонаселених регіонах із обмеженими сільськогосподарськими угіддями, як-от окремі території Південної Азії, де кліматичні фактори, такі як нестача води та занепад аграрного сектору, виступають додатковими рушіями нелегального переміщення. Зокрема, райони Гангської рівнини та коридор Делі-Лахор у Південній Азії, ймовірно, зіткнуться з масовою міграцією через посуху та руйнування сільського господарства, що посилює соціально-економічні напруги, провокує конфлікти та змушує людей залишати домівки. Наприклад, в Ассамі, Індія, кліматичні зміни підсилили міграційні тенденції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, загострюючи суспільну напругу через сприйняття зростання кількості нелегальних переселенців [5].

Зростаючий вплив демографічних та екологічних чинників на нелегальну міграцію актуалізує необхідність удосконалення адміністративно-правових механізмів міграційного контролю та міжнародного співробітництва. Традиційні підходи до регулювання міграційних процесів, що базуються переважно на контрольно-репресивних заходах, виявляються недостатніми для ефективного вирішення проблем, спричинених демографічними диспропорціями та екологічними кризами. Це

вимагає розробки превентивних адміністративно-правових стратегій, що враховують довгострокові демографічні тенденції та екологічні ризики, а також забезпечують координацію зусиль країн походження та прийому мігрантів. Особливо важливим є формування гнучких адміністративних процедур, здатних швидко адаптуватися до змін у міграційних потоках, спричинених демографічними та кліматичними факторами.

Висновки. Таким чином, демографічні чинники виступають ключовими детермінантами нелегальної міграції у сучасному світі, що вимагає кардинального переосмислення існуючих адміністративно-правових підходів до регулювання міграційних процесів. Диспропорції у віковій структурі населення, темпах демографічного зростання та економічному розвитку між регіонами створюють структурні передумови для масових переміщень населення через нелегальні канали, що потребує розробки комплексних превентивних адміністративно-правових механізмів. Аналіз ситуації у країнах Африки на південь від Сахари та регіонах Південної Азії демонструє критичну необхідність інтеграції демографічних прогнозів та екологічних ризиків у систему адміністративно-правового планування міграційної політики. Ефективне вирішення проблеми нелегальної міграції вимагає трансформації традиційних контрольо-репресивних адміністративно-правових підходів у напрямку створення гнучких, адаптивних механізмів управління міграційними потоками, що включають розширення легальних каналів міграції, удосконалення міжнародного адміністративного співробітництва та розробку спеціальних адміністративних процедур для осіб, переміщених з демографічних та екологічних причин. Перспективним напрямком розвитку адміністративно-правового регулювання міграції є формування єдиних міжнародних стандартів адміністративних процедур, що враховують демографічні особливості різних регіонів та забезпечують баланс між національними інтересами безпеки та міжнародними зобов'язаннями щодо захисту прав мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sub-Saharan Africa: Diaspora profile. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sub-saharan-africa/diaspora-profile_5jrs3bqkc8g8.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fcomponent%2F9789264239845-121-en&mimeType=pdf (date of appeal: 25.06.2025).
2. Migration Dynamics, Refugees and Internally Displaced Persons in Africa. *United Nations : website*. URL: <https://www.un.org/en/academic-impact/migration-dynamics-refugees-and-internally-displaced-persons-africa> (date of appeal: 25.06.2025).
3. The EU loses about a million workers per year due to aging. Migration official urges legal options. *El Pais: website*. URL : <https://english.elpais.com/international/2024-01-08/the-eu-loses-about-a-million-workers-per-year-due-to-aging-migration-official-urges-legal-options.html> (date of appeal: 25.06.2025).
4. Ковальчук Я.С. Проблема нелегальної міграції у США та перспективи її вирішення. *Міжнародні відносини*. 2020. Випуск 5. С.160–166.
5. Bhattacharyya A., Werz M. *Climate Change, Migration, and Conflict in South Asia: Rising Tensions and Policy Options across the Subcontinent*. Center for American Progress. URL: https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/2012/11/ClimateMigrationSubContinentReport_small.pdf (date of appeal: 25.06.2025).